

УДК 81'373.45-115=111=161.2

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛОАМЕРИКАНІЗМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Олександра Дейчаківська

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна
e-mail: english_philology@ukr.net*

Проаналізовано особливості функціонування англо-американських запозичень у сучасній українській мові. Виявлено особливості графічної, граматичної та семантичної адаптації неологізмів.

Ключові слова: запозичення, англоамериканізми, мовні контакти, графічна адаптація, граматична адаптація, семантична асиміляція.

Питання мовних контактів було й залишається надзвичайно актуальним у теоретичному й практичному мовознавстві, про що свідчить значна кількість досліджень у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві. Проблеми взаємодії мов завжди перебували в центрі уваги дослідників. У статті професора Б. Задорожного “История языка и экстралингвистические факторы” [2, с. 179–185] на основі багатого матеріалу, що включає аналіз змін у давніх і сучасних германських та слов’янських мовах, взаємовідношення латинської та старогрецької мови, зв’язків старогрецької та семітських мов, розглянуто багато внутрішніх та зовнішніх чинників еволюції мови.

До екстралінгвістичних факторів, безперечно, належать запозичення, причинами яких учені здебільшого називають необхідність у найменуванні нового предмета, потребу в розмежуванні змістовно близьких, але не тотожних понять, сприйнятті іншомовного слова як престижнішого, дію принципу мовної економії та двомовність, яка охоплює досить широкі кола як певних соціальних прошарків, так і певного ареалу. Іноді до цього переліку додають також експресивну функцію запозичень, функцію оцінки та урізноманітнення висловлювання.

У згаданій статті серед перелічених причин запозичень зазначається значна роль сприйняття іншомовного слова як більш престижного. Наприклад, латинське запозичення *Mauer* < *murus* у порівнянні із словом германського походження *Wand* вказує на проникнення слова і поняття із ареалу, що перебуває на вищому рівні культурного розвитку [2, с. 183].

Не менш важливим є і фактор запозичення, викликаний необхідністю номінації. Саме цей чинник відіграв дуже важливу роль у ході запозичень упродовж усього періоду розвитку англійської мови. Відомо, що в ході норманського завоювання, в якому відіграв роль і фактор “престижності”, запозичення були викликані необхідністю номінації в цілому ряді сфер, відсутніх у тогочасному англійському суспільстві, тоді як у наступні періоди за-

позичення слугували уже для позначення окремих предметів (*champagne*), нових якісних характеристик (*nylon*), суспільних понять (*bourgeoisie*). При цьому цікаво простежити ступінь адаптації запозичень. Якщо слова французького походження, які поповнили склад англійської мови в середньоанглійський період, адаптувалися повністю, то пізніші запозичення до сьогодення зберігають “сліди” іншомовного походження, що засвідчує багато факторів: наголос на другому складі (*police, fatigue, marine*), буквосполучення *ch* на позначення звуку [ш] (*machine, moustache*), назальні голосні у словах *genre, restaurant*. Подібні паралелі можна провести й у випадку запозичень з інших мов, пам’ятаючи при цьому, що, за різними даними, при простому підрахунку асимільовані запозичення складають близько половини словникового складу англійської мови. За частотою ж вживання домінують власне англійські слова [3, с. 58].

У цьому аспекті варто ще раз звернутися до статті Б. Задорожного, де йдеться про різний ступінь адаптації, а саме про те, що в деяких випадках, незважаючи на несприятливі умови розвитку, мова все ж зберігає свою ідентичність, але в її складі в тій чи іншій формі залишається низка запозичень, які засвідчують довгий період домінування іншої мови. Наприклад, у чеській мові у вигляді кальок функціонує багато германізмів. Наприклад, німецький ряд: *Eintrittskarte – Fahrkarte – Flugkarte* і відповідний чеський: *vstupenka – jízdenka – letenka* [2, с. 183]. Натомість у старогрецькій мові фонетична і морфологічна трансформація запозичень відбувалася так, що семітські запозичення сприймаються як власне грецькі слова [2, с. 184].

У контексті сказаного цікаво проаналізувати процеси входження та адаптації англо-американських запозичень в українській мові, беручи до уваги той факт, що англійська мова перетворилась в останні десятиліття на головне джерело поповнення словникового складу багатьох європейських мов.

Об’єктом дослідження є запозичені українською мовою слова англо-американського походження, пов’язані з розвитком новітніх технологій, комп’ютерної техніки та розповсюдженням мережі Інтернет.

Варто зауважити, що велика кількість професіоналізмів виходить за межі їх користування спеціалістами та застосовується у повсякденному спілкуванні.

Мета розвідки – розглянути графічні, граматичні та семантичні особливості асиміляції слів “онлайн”, “фейсбук” та “ВікіЛікс”.

Вибір слів зумовлений частотою їхнього вживання, яка виходить за межі вживання лише у ЗМІ, де як неологізми вони трапляються уперше.

Англійське слово *on-line* має значення:

Online – adj, connected to or available through a computer or a computer network (= a group of connected computers), especially the Internet: *an online bookshop; companies with an online ordering service*.

Online – adv: *More and more people are getting this type of information online*. [8, 1044–1045].

А також: “Something that is *on-line* is connected to a system: If your computer is equipped with a modem you can use *an on-line* information service to keep up to date with developments” [7, с. 981].

В українській мові зафіксовано такі визначення слова “онлайн”: 1. “Інтерактивний, діалоговий, оперативний (про інформацію або програму, доступну або оброблювану в режимі обміну командами й відповідями). 2. “Підключений (про зовнішній пристрій, що

працює під керівництвом обчислювальної системи)”. При цьому подається два варіанти написання слова: через дефіс і разом. Зафіксовано й похідний прикметник – **онлайнний**: *онлайнний доступ* [1, с. 401].

“Новий словник іншомовних слів” подає такі значення цього слова:

Он-лайн (від англ. on-line = на лінії); 1) в інформатиці режим прямого зв’язку з комп’ютером; 2) *фін.* Режим роботи, коли по комп’ютерних мережах зв’язок між банком і процесинговим центром відбувається постійно; 3) *перен.* Оперативний.

Он-лайнний (від. англ. on-line = на лінії); **о.режим** – режим прямого зв’язку з комп’ютером [5, с. 432].

Аналогічні значення знаходимо і в “Сучасному словнику-мінімумі іншомовних слів” [6, с. 447].

Варто наголосити, що в українських словниках це слово подається як прикметник, тоді як в англійських – і як прикметник, і як прислівник.

Слово “online” зафіксоване українськими словниками, а отже, відповідає нормам української мови, однак при цьому можна спостерігати відсутність графічної уніфікації: слово пишеться разом або через дефіс, що, зрештою, ми бачимо і в словниках англійської мови.

Відсутність графічної та граматичної уніфікації цього слова є характерною і у випадку вживання слова “online” у засобах ЗМІ. Слово може писатися кирилицею чи латинським шрифтом, разом або через дефіс, у реченні як прикметник може вживатися і в препозиції, і в постпозиції до іменника. Наприклад, заголовок газетної статті: “*Онлайн* лекції вишів України”. (Львівська пошта, 2014 № 72). “Зовсім скоро всі очі матимуть змогу безкоштовно прослуховувати в режимі *онлайн* найкращі лекції вітчизняних вищих навчальних закладів” (Львівська пошта, 2014 № 72). “Сподіваємось, що професійна підготовка у вишах, як і в інших навчальних закладах України, відбуватиметься не тільки в аудиторному, а й у *онлайн* форматі, як це роблять сьогодні провідні університети світу” (Львівська пошта, 2014 № 72). “Ексклюзивно для професійних клієнтів ... створено *онлайн-сервіс* служби доставки METRO” (“Експрес”, 2014 № 73). “Тож відтепер наші клієнти можуть робити замовлення в *on-line* режимі, контролюючи статус свого замовлення, яке буде виконано в термін до 24 годин” (“Експрес”, 2014 № 73).

Проте функціонування цього слова в книгах, призначених для широкого кола читачів, засвідчує його входження в українську мову і як іменника чоловічого роду. Наприклад: “Свобода з’єднання чи свобода зібрань, тільки в кібер просторі. Вона дозволяє індивідам потрапляти в *онлайн*, збиратися і, можливо, співпрацювати. Коли ти в Інтернеті, тобі не треба бути олігархом чи рок-зіркою, щоб мати великий вплив на суспільство” [4, с. 58]. “Іншим паралельним результатом роботи по аналізу *онлайнна* стало відкриття ... того, що Білий дім переписує документи, що були вже оприлюднені” [4, с. 43].

Аналіз двох останніх прикладів засвідчує функціонування слова “онлайн” як іменника чоловічого роду. Слово також набуває значення, яке не фіксується словниками, а саме значення “мережа”, “мережа Інтернет”, тобто функціонує в значенні, яке не зовсім відповідає визначенню **онлайн** у мові джерелі.

Коли мова йде про графічне оформлення, то випадки написання латинським шрифтом є поодинокими. Здебільшого слово пишеться разом. При функціонуванні слова як прикметника переважає його вживання у препозиції. Як іменник слово набуло граматичних категорій числа (*singularia tantum*), роду і відмінка.

Слова “Фейсбук” та “WikiLeaks” не фіксуються словниками української мови, тобто на даний момент не відповідають загальноприйнятим нормам мови-реципієнта, однак їхнє вживання, що перейшло в щоденне застосування звичайними людьми і супроводжується процесами графічної, граматичної та семантичної асиміляції, слугує передумовою їх входу до словникового складу української мови як запозичень.

У науково-популярній літературі слово “фейсбук” трапляється написане як кирилицею, так і латинським шрифтом. Слово входить до української мови як іменник чоловічого роду і вживається в усіх відмінках. Наприклад, “*Facebook* є структурою, що дає можливість творити власну ідентичність” [4, с. 141]. “Сценарист фільму “Соціальні мережі” А. Соркін сказав цікаву річ щодо драматичності, що стоїть за створенням *Facebook*’у: “Принципово ви можете розповісти таку ж історію про винахід по справжньому доброго тостера” [4, с. 141]. “Коли у Стенфорді з’явилося нове дослідження, яке продемонструвало породження суму у споживачів *Facebook*’у, воно відразу викликало цілу хвилю обговорення” [4, с. 144]. “По *Facebook*’у спробували відслідкувати рівень використання позитивних / негативних слів, і ці графіки прийняли за вияв рівня національного щастя” [4, с. 145]. “При ще більшій ситуації зламу журналістами сьогодні стають самі громадяни, які користуючись *Facebook*’ом виконують ті функції, які в нормі повинні виконувати журналісти” [4, с. 149]. “За кількістю переглядів сторінок *Фейсбук* нещодавно опинився на першому місці у світі, обійшовши Google. Кількість його користувачів на сьогодні перевищує 500 мільйонів, а в Україні облікові записи у *Фейсбуці* мають більше 500 тисяч юзерів” [9].

В українській мові слово Фейсбук перебуває у процесі графічної адаптації, граматично воно набуло категорій роду, числа і відмінка. Що ж до семантики, то значення цього слова в українській мові, тобто мові-реципієнті, загалом збігається з його значенням у мові-джерелі: Facebook – найпопулярніша соціальна мережа у світі. Той факт, що на момент входу в українську мову його значення збігається зі значенням слова в англійській мові, говорить про те, що причиною запозичення є необхідність номінації нового поняття. Це ж стосується і слова “Вікілік”.

“Вікілік” трапляється написане і кирилицею, і латинським шрифтом: “WikiLeaks як гіпотетичний удар, але проти кого і від кого” [4, с. 92]; “WikiLeaks – це велика політична ситуація” [4, с. 92]; “В Україні відразу підмітили аналогічність ситуації з WikiLeaks і плівками майора М. Мельниченка” [4, с. 93]. У тому ж джерелі ми натрапляємо на написання слова кирилицею: “Ми можемо порівняти (і навіть об’єднати) плівки Мельниченка і витоки ВікіЛікс за наступними спільними рисами” [4, с. 94]; “Можлива гіпотеза полягає в тому, що ВікіЛікс може бути помстою за викриття російських агентів, якими б дивними вони не були [4, с. 93]; “За визначенням глибинна подія залишається незрозумілою, оскільки там задіяні не ті гравці, на яких показують пальцем. І ВікіЛікс теж поповнить цей список” [4, с. 96].

У мережі Інтернет написання цього слова здебільшого передається латинським шрифтом, однак є і кирилицею: “Організатори – Партнерство “За чесні державні закупівлі” – наголошують, що інформація, яка повідомляється, обов’язково повинна мати посилання на джерело як і на “Вікілік” [9]; “В Інтернеті з’явився український “Вікілік” [9]. Дистрибуція слова “Вікілік” в останньому реченні засвідчує його входу в українську мову як іменника чоловічого роду.

В українській мові слова “Фейсбук” і “Вікілік” перебувають у процесі графічної адаптації, про що свідчить варіативність їхнього написання.

Слово “онлайн”, яке фіксується словниками української мови, набуває нових значень, що говорить про більший ступінь асиміляції цього слова в українській мові.

Підсумовуючи, можна сказати, що серед функцій, які виконують запозичення, а до них належать функція номінації, термінологічна, “мовної економії”, експресивна, саме номінативна є домінуючою у випадку запозичень у сфері інформаційних технологій.

1. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів / Бибик С. П. – Харків : Фоліо, 2012. – 622 с. 2. Задорожний Б. М. Проблеми загального та германського мовознавства : збірка праць / Б. М. Задорожний. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 250 с. 3. Зауэр Г. Введение в английское языкознание / Г. Зауэр. – Львів : Євросвіт, 2009. – 199 с. 4. Почепцов Г. Від Facebookу і гламуру до WikiLeaks : медіа комунікації / Почепцов Г. – К. : Спадщина, 2012. – 462 с. 5. Шевченко Л. І., Ніка О. І., Хом’як О. І., Дем’янюк А. А. Новий словник іншомовних слів / Л. Шевченко. – К. : Арій, 2008. – 671 с. 6. Скопненко О. І., Цимбалюк Т. В. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів / О. І. Скопненко – К. : Довіра, 2008. – 798 с. 7. Cambridge International Dictionary of English / [ed. by P. Procter] – Cambridge : CUP, 1995. – 1773 p. 8. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. Oxford OX4 3PP / A Division of Macmillan Publishers Limited. – 2007. – 1748 p. 9. Що таке сторінки Facebook та як створити сторінку Facebook для свого блога / Українська блогосфера // blogospere.com.ua/2010/10/06/how-to-create-facebook-page/. 10. В інтернеті з’явився український “Вікілікс” // <http://ukrainian.voanews.com/content/ua-vikiliks-2011-11-01-1330>.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АНГЛОАМЕРИКАНИЗМОВ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Александра Дейчакивская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская1, Львов 79000, Украина
e-mail: English philology@ukr.net*

Рассмотрены причины и роль заимствований в развитии языка. Объектом исследования является функционирование англоамериканизмов “онлайн”, “фейсбук”, “Викиликс”. Проанализирована степень графической, грамматической и семантической ассимиляции данных слов в украинском языке.

Ключевые слова: заимствования, англо-американизмы, языковые связи, графическая адаптация, грамматическая адаптация, семантическая ассимиляция.

**THE PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING
OF ANGLO-AMERICAN BORROWINGS IN MODERN UKRAINIAN****Oleksandra Deychakivska**

*Ivan Franko National University in Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: English philology@ukr.net*

The reasons and the role of borrowings in the course of language development have been investigated. The functioning of the Anglo-Americanisms “online”, “Facebook” and “WikiLeaks” has been studied. The extent of their graphic, grammatical and semantic assimilation in modern Ukrainian has been analysed.

Keywords: borrowings, Anglo-Americanisms, language contacts, graphic adaptation, grammatical adaptation, semantic assimilation.

Стаття надійшла до редколегії
21.05.2014 р.

Статтю прийнято до друку
21.09.2014 р.